

A moldvai csángóknál – más magyar tankönyvük nem lévén – a *Bokréta* a maga sokszínűségével sokféle feladatot kell, hogy vállaljon és betöltsön. Olyan mű ez, amelynek A-tól Z-ig, a betűvetés megtanításától a magyarság- és honismeretig mindenről kell szólnia, és úgy, hogy tartalma ne legyűrendő tananyag legyen egy megvalósítandó tanterv keretében. Ez a kétnyelvű olvasókönyv alkalmas arra, hogy lehetőséget adjon tanár és diák kreatív együttműködésére, hisz – a szükségletek fényében – az olvasmányok tartalmát mindkét fél kiegészítheti, s mivel nincs osztályokhoz kötve, maga választhatja a tudásszintnek (és az engedélyezett óraszám) megfelelő tempót is. Nemcsak kisiskolásoknak, hanem felsősöknek és középiskolás korosztálynak való anyaggal is találkozhatunk benne, de jól forgatható felnőttoktatás keretében is. A könyv nem csupán a moldvai gyermekeknek hasznos segítség; az a tanár, hungarológia (vagy egyéb) szakos hallgató (vagy csak érdeklődő olvasó) is élvezettel lapozgathatja, aki itthon hozzájut. A Kárpátok keleti oldalán élő moldvai magyarság Trianon előtt is *határon túl* számított, ma kétszeresen is kisebbségben él. Ez az olvadó népcsoport nyelvében, kultúrájában ritka kincset őriz, és ennek a kincsnek a megtartásában és megmentésében joggal tarthat számot segítségre. Többek között talán úgy is, hogy támogatást kaphasson egy következő kiadás. A szép kiállítású, tartalmas *moldvai magyar könyvet* ugyanis jószándékú adakozók, művészek, pedagógusok, valamint jótékony és kulturális alapítványok, szervezetek segítségével sikerült megjelentetni s Moldvába eljuttatni. A nehézségek ellenére mégiscsak örömdetesen gyarapodó tanulói létszám már indokolna egy utánnomást, új kiadást. Akkor ez a tankönyv többet tudna segíteni abban, hogy – bármennyire szépen hangzó is – ne igazolódjanak be a moldvai kesegő ének sorai...

Sulyok Hedvig

Minya Károly
Új szavak I. Nyelvünk 1250 új szava értelmezésekkel és példamondatokkal

Tinta Könyvkiadó:

Budapest, 2007. 180 p.

2007 tavaszán új szótárral bővült a Tinta Könyvkiadó „szótár családjá”. Az *ékezzóálás kiskönyvtára* sorozatban megjelent szótár 1250 szó segítségével kísérli meg bemutatni a magyar nyelv rendszerváltozás utáni lexikai változásait – pontosabban a nyelv bővülését.

A szerző a könyv előszavában az ilyen jellegű írásokban már megszokott igazságok mellett (például az új szavak keletkezésének okai, motivációi, az új szavak megjelenésének időbeli határa) röviden bemutatja a szótár szócikkeinek felépítését, továbbá fontos és pontos statisztikákat közöl a szavak szófaji eloszlásáról, a szavak létrejöttének módjáról, valamint az átadó nyelvekről – ezt a fajta adat-orientáltságot hiányolom más, a mai számítógépes technológiával készült szótárakból. Az előszóhoz három észrevételt fűznék. A szerző szerint „[új szavak alkotására vonatkozó] igény először a XVIII. század végén és a XIX. században, a nyelvújítás korában jelentkezett.” Ezt nem ártott volna pontosítani: ez az „első igény” a megtervezett, rendszerszerű szóalkotásra, s nem az egyedi ad hoc keletkezésre vonatkozik. Másik észrevételem ahhoz kapcsolódik, hogy „... 1250 új szó található ... [a szótárban], olyanok, amelyek az 1980-as évek vége óta kerültek be nyelvünkbe”. Egyes szavakat ellenőriztem az MTA Nyelvtudományi Intézetének történeti korpuszában. Ennek eredményeképpen találtam jóval az 1980-as évek előttről származó adatokat is (például *menekülttábor* – 1968, *henna* – 1835, *haiku* – 1937, *pizza* – 1976; *ajándékosár* – *A magyar nyelv nagyszótára* 1936-ra teszi az első adatot). Mivel a szótár anyaga a szó keletkezésének motivációját és az átadó nyelvet érintően elég sokrétű, nem egyszerű olyan homogén szóanyagot bemutatni, amely valóban csak és kizárólag a

rendszerváltozás utáni időkből származna. Ebből a szempontból egyértelműen más elbírálás alá esik például a *haiku* és *henna*, mint a *státustörvény* és *fényceruza*, jóllehet mind a négy szó a rendszerváltozás után terjed(het) el. Természetesen érthető a szerző célja, hogy olyan szavakat mutat be, amelyek a rendszerváltozás után terjedtek el széles körben a magyarországi magyar beszélőközösség nyelvhasználatában. Emellett a szóanyag keletkezésének és a magyar nyelvbe kerülésének sokféleségből adódó használati eltérésekre talán érdemes lett volna külön felhívni az olvasók figyelmét. Harmadik észrevételem a szótár címében is szereplő „új szavak”-at érinti. A címben – s máshol is – csupán új szavakról esik szó. Ez szintén megtévesztő, mivel a szótárban nemcsak új szavak, hanem új jelentések is találhatóak (például *király*, *kivégzés*, *intelligens* – az előszó szerint 28 jelentésbővülés található a gyűjteményben). Az előszóban a szerző az új szavak keletkezési módjainak felsorolásakor külön megemlíti a jelentésbővülést, ám az így keletkezett névum mégsem minősül szorosan vett új lexémának – csupán egy már létező lexéma új jelentésének. Talán ezt a címben vagy másutt jelezni lehetett volna.

De milyen információkat is közöl egy szócikk? Figyelemre méltó, hogy a címszó mellett a szerző feltünteti a szó szófaját, keletkezésének módját, valamint stílusminősítését (bár a stílus és regiszter nem válik külön). Idegen szavak esetében szerepel az átdó nyelv, illetve az írástól eltérő kiejtés esetében a magyar helyesírással leírt kiejtés is (így azonban kérdéses számomra, hogy például az *insert*, *e-mail* szó mellett miért nincs ott a kiejtésük, míg van például *e-book* – *i-búk*). A szócikk következő része a rövidebb-hosszabb magyarázat, amely a hosszabb mondatoktól egészen az egy szavas magyarázatig is terjedhet (egyik kedvencem a *peep-show* = *kukkolda*). A magyarázatok utáni példamondatok a Magyar Nemzeti Szövegtárból, illetve más internetes folyóiratokból származnak (bár a forrás sehol nincs feltüntetve), azaz

nem a szótáríró alkotásai, hanem valóban leírt, újságban megjelent szerkezetek. Némely szócikk végén található másik szócikkre történő utalás is – ez felettébb hasznos, ám az egész szótárat tekintve eléggé esetleges. Fontosabb azonban, hogy így akár szinonimák is kereshetők (hasznos lehet például az oktatásban). A keresést könnyíti a szótárrész után következő utótag szerinti mutató, azaz az összetett szavak utótagok szerint ábécébe rendezve.

A szótár – talán terjedelmi okokból – nem bővelkedik tipográfiai megoldásokban: a szócikkek egyes elemeit csupán bekezdések, valamint dőlt és félkövér szedés választja el. Mivel kis szótárról van szó, már ezek a megoldások is áttekinthetővé teszik a szócikkeket (bár egy változatosabb tipográfiájú, árnyaltabb szerkezet mindenképpen javára vált volna a könyvnek).

Minya Károly szótára azon szótárak közé tartozik, amelyek idegen, a magyar nyelvben nem normalizált (vagy több változatban normalizált) helyesírású szavakat tartalmaznak, és igyekeznek ezt vagy azt az alakot normatívvá tenni. A szerző a „puha vonalat” követi, mivel egyes idegen helyesírású szavaknak mindkét variánsát feltünteti (*chat* ~ *cset*, *chatel* ~ *csetel*, *controlling* ~ *kontrolling*, *dzsogging* ~ *jogging*, *fieszta* ~ *fiesta*, *frisbi* ~ *frisby*, *gázspray* ~ *gázszpré*, *hosztesz* ~ *hostess*, *imázs* ~ *image* ~ *imidzs*, *ketchup* ~ *kecsap* ~ *kecsöp*, *mazsorett* ~ *majorette*, *meeting* ~ *míting*, *slum* ~ *szlam*, *snooker* ~ *sznúker*, *vincseszter* ~ *winchester*). A szópárok Minya Károly által megválasztott sorrendje valószínűsíti az általa elfogadottnak vélt írásváltozatot, amely – egyben – megfelel a magyar nyelvben kodifikált helyes változatnak. Problémát csupán hét szó vet fel (*kontrolling*, *jogging*, *fiesta*, *frisby*, *hostess*, *majorette*, *winchester*), mivel ezeknek csupán a magyaros írásváltozatát tartalmazza a magyar helyesírás jelenleg legbővebb, kodifikált kézikönyve, az Osiris kiadó *Helyesírása*. Érdekes, hogy a szerző ezekben az esetekben az angol alakváltozatot is feltünteti, mivel ez azt jelent(het)i, hogy a

hivatalosnak ítélt alakváltozat mellett használatos az idegenes írásmód is.

A szótár a teljesség igénye nélkül készült, nem kíván minden új szót közreadni (itt hoznám fel példaként, hogy ha van *harcművészet* és *kick-box*, akkor miért nincs *aikido*, *kung-fu* vagy *tai-chi* ~ *tajcsi*), fenntartja annak lehetőségét, hogy közismert szavak nem kerültek be, ugyanakkor olyan szavakat is közread, amelyek szótározása kérdéses lehet. A szerző ezzel a szótárral sorozatot kíván indítani, tervei szerint két-három évenként új gyűjteményt ad ki. Ezt az olvasók is segíthetik, ha javaslataikat elküldik az info@tintakiado.hu e-mail címre.

Szótárt készíteni nem egyszerű dolog, mint ahogy arra vállalkozni sem, hogy egy nyelvállapot új szavait összegyűjtsük (egyszerzős műként már csak a bizonyos fokú szubjektivitás és támadhatóság miatt sem).

Gondoljunk azonban Szily Kálmán *A magyar nyelvújítás szótára* című művére – ezt a művet szem előtt tartva én azt hiszem, egyértelműen megéri a vállalkozás (még ha nem is a legmodernebb lexikográfiai igénnyel készül). Egy nyelvállapot új szavainak szótározása mindig hasznos tett, ha úgy tetszik: érdekes korrajz. Talán érdemes lenne egyszer készíteni egy ellenpárt is, a szocializmus szavainak szótárát.

Végezetül pedig, tudom, kritikát mindig könnyebb írni, mint szótárt. Mínya Károly szótára nemcsak frissítő olvasmány, hanem – kis pedagógusi kreativitással – az oktatásban is megfelelő segédanyag. Szerves részét képezheti a magyar nyelv tanóráknak, ahol ezzel a könyvvel a diákok (és tanárok) lexikai ismerete hatékonyan bővíthető.

Pintér Tibor